

УДК 336.764.1

Л.О. Майборода, Національний банк України

УДОСКОНАЛЕННЯ РОБОТИ БАНКІВ З АКТИВАМИ

Регулювання банківської діяльності в Україні – це встановлення законодавчих норм створення, контролю за діяльністю банків, зобов'язання надавати встановлену звітність і пред'являти контролюючим органам звітні документи, застосування заходів впливу за порушення банківського законодавства без прямого втручання в банківські операції.

Процес розвитку банківської системи супроводжується розвитком відповідної законодавчої бази, що регулює банківську діяльність.

Одним із основних завдань державного регулювання банківської діяльності є забезпечення життєздатності банківської системи. Здійснення цього завдання вимагає врахування ринкових відносин. Саме на керівництво банку покладається повна персональна відповідальність за політичні та комерційні рішення в межах діяльності банку.

Стан банківської системи України, як і будь-якої іншої держави, це своєрідний індикатор економічної ситуації в країні. В межах однієї держави не можуть бути фінансово стійкі, динамічно розвинуті фінансові інститути та нерентабельно працюючі виробники продукції. Банківські ризики, ліквідність знаходяться у прямій залежності від фінансової стійкості дебітора. Водночас без активної ролі банківської системи відродження української економіки та державності неможливе.

Перш за все, роль Національного банку полягає у своєчасному адекватному реагуванні на зміни, що відбуваються, та регулюванні діяльності банківської системи з метою зміцнення стійкості банківської системи, що має велике значення і є одним із чинників стабільності суспільства. Саме банківська система, здійснюючи інвестування економіки, спроможна стати своєрідним локомотивом позитивних змін.

Грошово-кредитна політика Національного банку України в 2004 р. здійснюється відповідно до стратегічних цілей та завдань, визначених «Основними засадами грошово-кредитної політики на 2004 рік». Вона спрямована на забезпечення внутрішньої і зовнішньої стабільності національної грошової одиниці, а також задоволення зростаючого попиту на гроші з боку суб'єктів господарювання, зумовленого прискореною динамікою розвитку економіки.

Протягом 2004 р. банки України продовжували нарощувати обсяги кредитних вкладень в реальний сектор економіки, які на 1 жовтня становили 87,9 млрд. грн. Структура кредитних вкладень характеризує напрямки розвитку економіки. Найбільшими позичальниками кредитних коштів, як і раніше, були такі суб'єкти господарювання: оптова та роздрібна торгівля

(41,4 %); підприємства переробної промисловості (27,2 %); сільське господарство; мисливство та лісове господарство (8,5 %).

Національний банк України створює базові монетарні передумови для підтримання процесів економічного зростання, забезпечує економіку необхідними грошовими ресурсами для розвитку виробництва, про що свідчить поліпшення не лише кількісних, а і якісних характеристик стану грошово-кредитного ринку, зокрема рівень довіри до банківської системи:

- депозити суб'єктів господарювання збільшилися в порівнянні з початком поточного року на 46,3 % – до 42,8 млрд. грн.;
- вклади населення з початку 2000 року збільшилися в 6,6 раза, з початку 2004 року – на 38,4 % і на 1 жовтня перевищили 44,8 млрд. грн.;
- покращилась структура грошової маси та ресурсної бази банків, тобто відбулися позитивні зміни в строковій структурі вкладів населення, а саме: частка довгострокових вкладів збільшилася у 3,7 раза і тепер перевищує 51 %, або 22,9 млрд. грн., що розширює можливості банківської системи з довгострокового кредитування економіки і здійснення інвестицій.

Зростання капіталу і ресурсної бази банків сприяло поступовому покращенню показників фінансової стійкості банківської системи. Частка прибуткових банків на 01.11.2004 становила 97% від кількості діючих банків (з 159 банків 5 мали збитки). Поточний фінансовий результат діяльності банків за січень-вересень 2004 р. характеризувався отриманням банками прибутків у розмірі 958,4 млн. грн., що в 1,7 раза більше, ніж за відповідний період 2003 р. (566,7 млн. грн.). При цьому позитивним було те, що доходи банків зростали вищими темпами, ніж витрати.

Відбувається збільшення активів банків. Станом на 01.11.2004 загальні активи банків дорівнювали 140,9 млрд. грн., або збільшилися за січень-жовтень на 33,5%. Збільшення загального обсягу активів банків відбулося в основному внаслідок активізації кредитних операцій.

Сприятливі умови для рекапіталізації банків позитивно позначилися на закріпленні тенденції до збільшення капіталу банківської системи. З початку 2004 року капітал банків України збільшився на 3288 млн. грн., або на 25,5 %, і на 01.10.2004 становив 16,2 млрд. грн. Обсяг статутного капіталу діючих банків зріс за цей період на 26,4 % до 10,3 млрд. грн. Позитивною характеристикою процесу нарощування банками капітальної бази було те, що джерелами нарощування капіталу стало не тільки збільшення розміру статутного капіталу та субординованого кредиту, а й прибуток та сформовані за рахунок нього фонди.

З переходом до ринкових відносин основний акцент при регулюванні банківської діяльності робиться на управлінні ризиками та встановленні параметрів, яких банк повинен дотримуватися у своїй роботі.

Основною метою Національного банку України при здійсненні регулювання банківської діяльності є забезпечення розвитку банківської системи, розширення діяльності при умові захисту інтересів вкладників і кредиторів.

Враховуючи те, що кредитний ризик – це явний або потенційний ризик кожного банку, який присутній у всіх видах діяльності, де результат залежить від діяльності контрагента, емітента або позичальника, і на сьогодні є одним з основних ризиків у банківській діяльності, він потребує подальшого удосконалення регулювання роботи з активами банків. Для підвищення ефективності цієї роботи необхідно розробити стандарти оцінки майна та активів банків.

Важливим принципом, який застосовується при роботі з активами, є додержання комерційної основи банківської діяльності, тобто робота з активами повинна бути спрямована на отримання банком максимального прибутку. Цей принцип превалює над усіма іншими питаннями, що пов'язані з місією банків у сфері їх економічного розвитку, а також забезпечення стабільності фінансового сектора економіки держави.

Причини серйозних банківських проблем прямо пов'язані з відсутністю стандартів надання кредитів та належного регулювання ризиками портфеля активних операцій банків. Враховуючи аналіз змін економічного і політичного становища, це може призвести до погіршення платоспроможності боржника.

У рамках проведення заходів щодо удосконалення роботи з активами банків доцільне створення Центру роботи з активами, до функцій якого будуть відноситися питання стягнення кредитів, організації проведення оцінки та продажу активів банку, а також пошук потенційних покупців. Це зумовить збільшення операційної інфраструктури, можливість політичного втручання і виникнення конфлікту інтересів.

Очевидно, для максимізації вартості активів при їх продажу необхідно забезпечити проведення належної оцінки і транспарентності при їх реалізації.

Становлення системи роботи з активами потребує часу, людських ресурсів. Однак створення Центру роботи з активами банків не тільки підвищить ліквідність банків, а й відповідає вимогам сучасності, принципово новим підходам до роботи з активами щодо їх реалізації, розв'язує ситуації, при якій покупець оцінює ризики як високі, а продавці не згодні реалізовувати активи за “бросовою” ціною.

У подальшому необхідно внести зміни до діючого законодавства в частині удосконалення системи управління активами, методів роботи з проблемними кредитами, оцінки проблемних активів, інтернаціоналізації ринку активів, що є невід'ємною складовою ринкової економіки.

Такі заходи щодо роботи з активами прискорять позитивні зміни інвестиційного клімату держави, а це важливий фактор майбутньої стабілізації економіки та фінансового сектора.

Схема роботи Центру роботи з активами банків може бути наступною.

Банки щомісяця подають Центру інформацію про активи банку в розрізі класифікації за ступенем проблемності, а якщо необхідно, то і перелік активів, які мають намір реалізувати.

У свою чергу, Центр роботи з активами звертається до дебітора банку з запитом на отримання інформації для здійснення оцінки проблемного активу.

Після підготовки документів із суб'єктом оціночної діяльності укладається договір для здійснення оцінки активу. При наявності документів про оцінку активу укладається договір на проведення торгів і відповідно до чинного законодавства здійснюються заходи щодо інформації та продажу активу з дотриманням транспарентності цієї процедури.

Слід зазначити, що витрати із супроводження продажу активу несе банк – власник активу.

Особа, з якою був укладений договір на проведення торгів, інформує Центр роботи з активами про те, чи відбулися торги, яка вартість продажу активу, хто покупець.

Центр роботи з активами повідомляє банк про проведені торги.

Покупець перераховує кошти на рахунок банку. Різниця між сумою активу, що обліковується в балансі банку, та вартістю продажу активу списується банком на збитки або за рахунок сформованого резерву.

Щодо взаємовідносин між покупцем активу і дебітором (боржником), то можна визначити наступне.

Покупець отримує акції дебітора (боржника) на суму, що дорівнює вартості купленого активу, без подальшого стягнення коштів на свою користь або розпочинає претензійно-позовну роботу з повернення активу. Якщо сума поверненого активу буде більшою від вартості його покупки, покупець отримує прибуток, якщо навпаки – збиток. У цьому полягає ризик покупця.

Крім того, доцільно в зазначеній структурі зосередити інформацію про клієнтів, які мають прострочену заборгованість за кредитами – базу даних ЄІС “Реєстр позичальників”, яка на сьогоднішній день функціонує.

Одночасно при впровадженні запропонованої схеми роботи з активами *потрібно вносити зміни в чинне законодавство* відносно проведення відкритих торгів з продажу активів юридичних осіб, особливо кредитної заборгованості, в частині розкриття банківської таємниці (відомостей про клієнта банку) та підвищення транспарентності банківської діяльності. Необхідно також внести зміни *і до нормативно-правової бази регулюючих правил функціонування банків*.

Будь-яка держава з економікою перехідного типу та із значною долею непрацюючих кредитів або інших активів повинна визначити найбільш ефективні способи відновлення капіталу і ресурсів, пов'язаних з цими активами, а також усунення обставин, що заважають нормальній роботі банківського і фінансового сектора через надмірні обсяги непрацюючих активів. Саме цим зумовлена необхідність створення ринку проблемних боргів із запровадженням послуг з їх продажу.

Одним з важливих чинників державного регулювання банківської системи України є законодавче закріплення норм відповідальності керівників банків за результати діяльності і суттєве покращення менеджменту українських банків. Ці норми повинні передбачати реальну цивільно-правову, кримінальну, адміністративну відповідальність керівників за незадовільний фінансовий стан банків і невжиття ними необхідних заходів

щодо попередження неплатоспроможності. В рамках діючого законодавства відповідальність керівників банків має декларативний характер і на практиці застосовується досить рідко та неефективно.

Правове регулювання банківської діяльності та дотримання умов правової держави – презумпції невинності і незворотності покарання – найважливіші аспекти сучасних цивілізованих ринкових відносин. Створення сучасної національної фінансово-кредитної сфери важливе не тільки для банківського сектора, але й для розвитку держави в цілому, тому що банківська система є основною ланкою ринкової економіки.

Вдосконалення банківського регулювання в Україні полягає в координованому здійсненні необхідних дій усіма органами, від яких залежить вирішення проблеми побудови в Україні міцної банківської системи, включаючи законодавчу, судову владу і безпосередньо Національний банк України.

До речі, для впровадження та реалізації прогресивних змін у банківському секторі необхідно створити банківську еліту з кращих представників банківської справи.